

Pertempuran Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 dan Impaknya terhadap Muslim Bulgaria *(The Battle of Russo-Ottoman 1877-1878 and Its Impact on Muslims in Bulgaria)*

Azlizan Mat Enh*

Abstrak

Pertempuran sengit yang meletus dalam sejarah antara Rusia-Uthmaniyah pada tahun 1877–1878 adalah usaha untuk menyelesaikan masalah yang dihadapi oleh pentadbiran Uthmaniyah di Balkan. Ini terutamanya berkaitan dengan tuduhan bahawa kerajaan Uthmaniyah tidak mempunyai keupayaan untuk melindungi orang Kristian di Bosnia-Herzegovina. Ironinya, kemenangan Rusia tidak membawa kepada penyelesaian konflik di Bosnia-Herzegovina, berbanding membawa kesan yang buruk kepada Muslim di Balkan, terutamanya di Bulgaria. Artikel ini akan menganalisis kesan sosial perang ini terhadap minoriti Muslim Bulgaria. Dalam artikel ini, kaedah kualitatif iaitu “analisis kandungan” digunakan untuk menilai dokumen dan rekod rasmi British yang dikumpulkan daripada Arkib Negara Britain dan Universiti London, khususnya dari School of Slavonic and East European Studies. Dapatan kajian menunjukkan bahawa Perang Rusia-Uthmaniyah 1877 tidak bertujuan untuk memberi keadilan kepada masyarakat Kristian di bawah empayar Uthmaniyah, sebaliknya, ini adalah strategi yang digunakan oleh Rusia dan kerajaan Bulgaria untuk menghapuskan minoriti Muslim di Bulgaria.

Kata kunci: Muslim, Bulgaria, Perang Rusia-Uthmaniyah, pembersihan etnik, minoriti

Abstract

The fierce battle that broke out in history between Russia and Ottoman in 1877–1878 was an attempt to solve the problems faced by the Ottoman administration in the Balkans. This is mainly related to accusations that the Ottoman government cannot protect Christians in Bosnia-Herzegovina. Ironically, Russia's victory did not lead to the resolution of the conflict in Bosnia-Herzegovina. Instead, it negatively impacted Muslims in the Balkans, especially in Bulgaria. This article will analyse the social effects of the war on Bulgaria's Muslim minority. This article uses a qualitative method called content analysis to evaluate British official documents and records collected from the British National Archives and the University of London, specifically from the School of Slavonic and East European Studies. The result shows that the Russo-Ottoman War of 1877 was not intended to give justice to the Christian community under the Ottoman empire; on the contrary, it was a strategy used by Russia and the Bulgarian government to eliminate the Muslim minority in Bulgaria.

Keywords: Muslim, Bulgaria, Russo-Ottoman War, ethnic cleansing, minority

Pengenalan

Pemerintahan kerajaan Uthmaniyah di Balkan menandakan kemasukan agama Islam di Eropah Timur menjelang abad ke 14. Kebanyakan negara-negara di Balkan menerima kedatangan Uthmaniyah dan menerima ajaran Islam yang dibawa oleh Uthmaniyah. Sebelum kedatangan Uthmaniyah di Balkan, kebanyakan masyarakat di Balkan terdiri daripada pengikut agama Kristian Katolik, Ortodok dan Bogomil. Justeru, kemasukan Uthmaniyah ke Balkan telah menambah satu lagi agama iaitu agama Islam. Antara negeri-negeri di Balkan yang mempunyai majoriti penduduk Muslim adalah ialah di Bosnia-Herzegovina dan Kosovo.¹ Ini kerana kedua-dua negeri ini berjaya ditakluki oleh Uthmaniyah selepas menewaskan Serbia dalam peperangan di Kosovo sekitar tahun 1463.

Negeri-negeri Balkan lain di bawah empayar Uthmaniyah seperti Bulgaria, Serbia dan Montenegro mempunyai majoriti penduduknya beragama Kristian Ortodok, dan minoriti penduduknya adalah beragama Islam. Masyarakat Islam di Bulgaria asalnya telah memeluk Islam melalui pergaulan mereka dengan pegawai Uthmaniyah yang berkhidmat di Bulgaria dan untuk mendapat keistimewaan yang

* Azlizan Mat Enh, Research Center for History, Politics and International Affairs, Faculty of Social sciences and Humanities, Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 Bangi, Selangor, Malaysia. Email: azlizan@ukm.edu.my.

¹ Azlizan Mat Enh (2010), “World war 1: Who was to blame?,” *Tamkang Journal of International Affairs*, Jil. 13, Bil. 3, h. 45-88.

diberikan kepada penganut Islam. Bulgaria mendapat pemerintahan semi autonomi di bawah pemerintahan Raja Alex. Masyarakat minoriti Muslim di Bulgaria mendapat perlindungan daripada kerajaan Uthmaniyah untuk mengamalkan agama mereka tanpa gangguan Raja Bulgaria. Muslim di Bulgaria kebanyakannya menetap di bahagian selatan Bulgaria seperti di wilayah Rhodopes, Pazardzhik dan Kardzhali. Islam adalah agama minoriti di Bulgaria manakala agama rasminya adalah agama Kristian Ortodok. Populasi Muslim di Bulgaria sebelum Perang Rusia-Uthmaniyah 1877 lebih kurang berjumlah 1,120,000 dan Kristian pula adalah sejumlah 1,233,500 orang. Namun, jumlah Muslim di Bulgaria semakin menurun semasa dan selepas Perang Rusia-Uthmaniyah 1877, akibat berlakunya *ethnic cleansing* yang dilakukan oleh tentera Rusia dan Bulgaria terhadap orang Muslim di sana. Ini seperti yang dijelaskan oleh jadual 1 seperti berikut, iaitu dianggarkan seramai 250,000 – 300,000 orang telah dibunuh secara beramai-ramai. Manakala, lebih kurang 500,000 orang telah melarikan diri dari Bulgaria dan sejumlah 260,000 telah didapati hilang tanpa dikesan.

Jadual 1: Pembersihan Etnik Muslim Akibat Perang Rusia-Uthmaniyah 1877-1878

Peristiwa	Pembunuhan beramai-ramai	Melarikan diri	Hilang Tanpa Kesan
Jumlah	250,000-300,000	500,000	260,000

Sumber: Kia (2011)

Selain itu, menurut Popek pula, pengkaji-pengkaji seperti Berna Pekesen, Bilâl Şimsir, Osman Köse, Salahi Ramadan Sonyel, and Mirosław Dymarski telah mendakwa lebih ramai orang Muslim yang telah dibunuh semasa perang tersebut iaitu antara 200,000 orang hingga 500,000 orang dan lebih daripada 1 juta orang telah menjadi pelarian.² Ini melebihi daripada angka yang dilaporkan oleh Kia seperti di Jadual 1. Melalui pandangan ramai sarjana yang tidak dapat menafikan jumlah kematian dan pelarian yang tinggi, ini menegaskan bahawa peperangan antara Rusia dan Uthmaniyah telah memberikan kesan yang mendalam kepada komuniti Muslim di Bulgaria. Justeru, artikel ini bertujuan untuk menganalisis implikasi perang Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 terutamanya dalam aspek sosial terhadap orang Muslim Bulgaria di bandar-bandar terlibat ketika waktu perang.

Permasalahan Kajian

Perang Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 merupakan satu titik perubahan dalam sejarah Bulgaria dan Empayar Uthmaniyyah. Walaupun kesan diplomatik dan geopolitik perang ini telah dikaji dengan mendalam, namun impak sosialnya ke atas minoriti Muslim di Bulgaria tidak begitu diberi perhatian. Pengusiran, penghijrahan, penganiayaan dan kekejaman terhadap wanita dan kanak-kanak, serta perubahan demografi umat Islam pasca perang ini jarang dikaji. Malah, nasib umat Islam di Bulgaria pasca runtuhnya Empayar Uthmaniyyah juga tidak ramai yang mengkajinya. Oleh yang demikian, wujud jurang pengetahuan tentang apa yang berlaku kepada umat Islam Bulgaria semasa dan selepas berakhirnya Perang Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 serta bagaimana identiti dan kehidupan mereka terkesan akibat peristiwa bersejarah ini. Oleh itu, sebuah penulisan yang mendalam diperlukan untuk memahami impak sebenar perang tersebut terhadap minoriti Muslim di Bulgaria serta implikasi jangka panjangnya yang berlanjutan hingga ke hari ini.

Kajian Lepas

Sluglett & Yavuz menggabungkan perspektif disiplin yang berbeza iaitu teori dan pendekatan sains politik, sosiologi, sejarah, dan hubungan antarabangsa untuk membahaskan mengenai Perang dan Diplomasi.³ Mereka berpendapat bahawa peristiwa penting yang menandakan permulaan berakhirnya Empayar Uthmaniyyah berbilang etnik ialah Perang Rusia-Uthmaniyah 1877–1878 dan Perjanjian San Stefano. Mereka menganalisis bagaimana perang dan perjanjian itu mengubah landskap politik secara kekal di Balkan dan di Caucasus. Perjanjian itu menandakan berakhirnya hegemoni Uthmaniyyah di Balkan dengan mengiktiraf secara rasmi kemerdekaan atau kedaulatan de facto Romania, Serbia, dan Montenegro, dan autonomi Bulgaria. Dengan memperkenalkan pembentukan negara-bangsa sebagai konsep baharu, perjanjian itu menanam benih konflik sehingga abad ke 20, iaitu teretusnya Perang

² Krzysztof Popek (2021), "Liberation and exile: The fate of civilians during the Russo-Ottoman War of 1877-1878 in Bulgarian and Turkish Historiography," *Prace Historyczne*, Jil. 148, p. 518.

³ Peter Sluglett & M Hakan Yavuz (pnyt.) (2011), *War and Diplomacy: The Russo-Turkish War of 1877-1878 and the Treaty of Berlin (Utah Series in Middle East Studies)*, United States: University of Utah Press, p. 10-14.

Saudara antara Serbia-Bosnia pada tahun 1992-1995. Kekalahan Empayar Uthmaniyyah kepada kuasa-kuasa besar Eropah dalam perang Dunia Pertama dan kehilangan nyawa, harta benda dan wilayah membawa kehancuran kepada Empayar Uthmaniyah Uthmaniyyah.⁴ Perang dan diplomasi yang ditonjolkan dalam perbincangan buku ini menggunakan teori dan pendekatan sains politik, sosiologi, sejarah, dan hubungan antarabangsa.

Menurut Manasek, Empayar Uthmaniyyah mempunyai sejarah penghijrahan masyarakat Muslim sejak tahun-tahun terakhir abad ke-18 iaitu apabila Empayar Uthmaniyyah mula kehilangan wilayah-wilayahnya.⁵ Berjuta-juta orang terpaksa meninggalkan tanah mereka akibat penghijrahan ini, terutamanya dari Crimea, Caucasus dan Balkan. Kebanyakan mereka berhijrah ke Istanbul di kawasan kereta api Adapazari. Kawasan tersebut menjadi tempat untuk mereka berkumpul sebelum dipindahkan dan diberi penempatan semula. Salah satu sebab mereka berhijrah, ialah selepas Perjanjian Berlin 1878. Selepas 1878, geografi politik di Balkan telah berubah antaranya seperti kemerdekaan Serbia, pemberian autonomi kepada Bulgaria serta penyerahan pentadbiran Bosnia-Herzegovina kepada Austria-Hungary. Majoriti yang berhijrah adalah Muslim daripada Bosnia-Herzegovina.

Popek mendakwa bahawa Perang Rusia-Uthmaniyah 1877–1878 secara tradisinya dipanggil sebagai “Perang Pembebasan” oleh orang Bulgaria.⁶ Konflik itu membawa kepada kebebasan Bulgaria daripada “Kuk Uthmaniyah” dan bermulanya proses pembentukan negara Bulgaria moden. Perspektif Uthmaniyah mengenai peristiwa ini pula berbeza dengan ketara. Perang 1877–1878 diingati sebagai pengalaman tragis pelarian (muhajir) dan penderitaan orang awam Islam yang dikaitkan dengan imigrasi dan buangan. Popek memberikan tumpuan kepada gambaran nasib orang awam semasa konflik antara Rusia dan Uthmaniyah serta hubungan Kristian-Muslim abad ke-19 di Bulgaria.

Ore mendapati bahawa peperangan tersebut mempunyai kesan yang ketara terhadap kedua-dua politik domestik Empayar Rusia dan Uthmaniyyah serta diplomasi kedua-duanya di Eropah.⁷ Selain politik, peperangan ini juga memberikan kesan yang besar kepada penduduk awam di Semenanjung Balkan. Perang 1877-1878 telah memaksa beribu-ribu orang awam, kebanyakannya umat Islam, meninggalkan rumah mereka. Pengusiran ini telah mengubah struktur demografi di rantau Balkan yang sukar untuk dipulihkan. Perubahan ini berlaku bukan sahaja semasa peperangan, tetapi juga pada tahun-tahun berikutnya. Peperangan tersebut turut membawa implikasi kepada budaya dan agama dalam masyarakat Balkan. Analisis terperinci yang dilakukan terhadap pergerakan penduduk selepas Perang Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 menunjukkan ketidakstabilan sempadan etnik di Balkan. Selepas 1878, hasrat untuk mewujudkan negara bangsa Bulgaria yang homogen telah dapat dicapai melalui pengusiran, pembunuhan beramai-ramai dan diskriminasi terhadap golongan orang Islam dan kumpulan minoriti bukan Islam dari negara tersebut, termasuk etnik Yunani dan Yahudi. Perang Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 merupakan tamparan hebat kepada golongan bukan etnik Bulgaria di terutamanya umat Islam. Selepas peperangan, umat Islam berhijrah dari Bulgaria ke wilayah Uthmaniyyah dan ia menjadi trend yang berterusan sehingga ke abad ke-20. Menurut Ore, walaupun Perang 1877-1878 telah dikaji secara meluas dari sudut diplomatik, namun masih banyak kajian yang perlu dilakukan untuk menjelaskan kesan sosialnya.

Jagodic telah mengkaji dengan terperinci bilangan etnik Albania yang berhijrah dari Serbia.⁸ Kebanyakan penulis menganggarkan bahawa seramai 30,000 orang etnik Albania yang beragama Islam telah melarikan diri dari Serbia. Namun, berdasarkan analisis yang dilakukan oleh penulis,⁹ jumlah sebenar penduduk Islam yang berhijrah dari Serbia adalah lebih tinggi, iaitu sebanyak 71,000 orang. Angka 71,000 orang Islam yang berhijrah itu termasuklah 49,000 daripada etnik Albania. Angka-angka ini diperolehi dengan menganalisis setiap wilayah dan bandar di Serbia secara terperinci. Pendatang baru etnik Serb telah berhijrah ke Serbia dan menggantikan tempat mereka. Pendatang Serb ini

⁴ Azlizan Mat Enh (2010), “Malaysia’s Foreign Policy towards Bosnia-Herzegovina 1992-1995.” *Pertanika Journal of Social Science and Humanities*, Jil. 18, Bil. 2, h. 311-320.

⁵ Jared Manasek (2017), “Protection, Repatriation and Categorization: Refugees and Empire at the end of the Nineteenth Century,” *Journal of Refugee Studies*, Jil. 30, Bil. 2, h. 301-317.

⁶ Krzysztof Popek (2021), “Liberation and exile: The fate of civilians during the Russo-Ottoman War of 1877-1878 in Bulgarian and Turkish Historiography,” *Prace Historyczne*, Jil. 148, h. 518.

⁷ Pinar Ore (2012), “Immediate Effects of the 1877-1878 Russo-Ottoman War on the Muslims of Bulgaria,” *History Studies*, Jil. 13, h. 153-170.

⁸ Miloš Jagodić (1998), “The Emigration of Muslims from the New Serbian Regions 1877/1878,” *Balkanologie Revue d’études pluridisciplinaires*, Jil. 2, Bil. 2, h. 265.

⁹ Jagodić (1998), “The Emigration of Muslims from the New Serbian Regions 1877/1878,” h. 265.

kebanyakannya sama ada dari wilayah Empayar Uthmaniyyah yang berdekatan atau kawasan yang terjejas akibat perang Rusia-Uthmaniyyah 1876. Penghijrahan keluar penduduk Islam ini memberi impak mendalam kepada negara dan rakyat Serbia. Namun, ia merupakan perkembangan semula jadi dalam proses pembentukan negara Serbia yang bermula pada abad ke-19.

Popek pula membincangkan isu penghijrahan etnik Bulgaria dari Macedonia, Thrace, Rusia, Austria-Hungary, dan Romania antara tahun 1878-1900.¹⁰ Gelombang pendatang terbesar etnik ini tiba di Bulgaria selepas Perang Rusia-Uthmaniyyah 1877-1878. Mereka dikatakan melarikan diri daripada penindasan rejim Uthmaniyyah akibat kekalahannya dalam perang Rusia-Uthmaniyyah. Namun, kebanyakan mereka berhijrah adalah didorong oleh motif ekonomi. Mereka mengharapkan taraf hidup yang lebih baik di negara Bulgaria yang baru. Skala penghijrahan yang begitu besar telah membawa kepada pengenalan dua undang-undang berkaitan isu tersebut pada 1881 dan 1890 oleh kerajaan Bulgaria. Fenomena ini bukan sahaja memberi kesan penting terhadap struktur demografi Bulgaria, bahkan turut mempengaruhi bentuk politik, sosial dan budayanya, termasuk transformasi struktur etnik di bandar-bandarnya.

Lilova telah menganalisis pandangan pemimpin tempatan Bulgaria terhadap tanah air mereka, seperti yang dinyatakan dalam akhbar Bulgaria dari tahun 1840-an hingga penghujung pemerintahan Uthmaniyyah pada 1878.¹¹ Tiga tema utama telah dikenal pasti iaitu liputan berita tempatan oleh pihak tempatan, penerangan mengenai geografi tempatan, serta mobilisasi setempat semasa Perang Rusia-Uthmaniyyah (1877-1878). Menurut beliau, kajian ini bukan sekadar mengkaji mekanisme penyatuan “tanah air kecil” dalam pembentukan negara bangsa, tetapi juga mempertimbangkan proses yang perlahan dan sukar dalam usaha menanam konsep tanah air Bulgaria dalam kalangan masyarakat setempat.

Justeru, Perang Rusia-Uthmaniyyah 1877-1878 telah terbukti mengakibatkan penghijrahan besar-besaran umat Islam khususnya dari Bulgaria dan Balkan amnya, serta perubahan demografi jangka panjang di rantau tersebut. Oleh itu, satu kajian yang khusus perlu dilakukan untuk meneliti kesannya terhadap orang Muslim Bulgaria terutamanya dari aspek sosial perang ini.

Metodologi

Metodologi yang digunakan dalam kajian ini adalah bersifat kualitatif iaitu berdasarkan ‘*content analysis*’ terhadap dokumen-dokumen British sebagai sumber primer dalam kajian ini. Ini melibatkan proses penelitian dan penafsiran terhadap sumber primer yang digunakan untuk membantu mempertahankan hujah. Penelitian dilakukan ke atas sumber-sumber primer yang terdiri daripada *British Documents on Foreign Affairs: Part 1: Series B: The Near and Middle East (1984)*. Ia telah diperolehi daripada beberapa perpustakaan utama di Britain iaitu di University of Oxford, University of London iaitu dari School of Slavonic and East European Studies. Sumber-sumber dalam dokumen British ini merupakan rekod yang mengumpulkan semua peristiwa Perang Rusia-Uthmaniyyah sehingga perang ini ditamatkan melalui Perjanjian San Stefano 1878. Sumber primer dalam dokumen ini penting untuk membantu memahami bagaimana bermulanya kancas perang tersebut yang melibatkan dua kuasa besar Eropah di Balkan. Selain itu, dalam dokumen-dokumen ini termasuklah maklumat-maklumat penting yang diperolehi daripada informan yang terselamat dalam peperangan tersebut. Dokumen daripada sumber British ini merupakan kekuatan artikel, kerana melalui laporan pegawai British dan pengalaman mangsa perang yang melalui zaman perang tersebut dapat membantu proses penafsiran dan analisis sekaligus mengukuhkan perbincangan dalam penulisan artikel ini. Selain itu, bagi mendapatkan maklumat tambahan rujukan juga dibuat ke atas sumber-sumber kedua terutamanya artikel dalam jurnal dan buku.

Keputusan dan Perbincangan

Hubungan antara Rusia dengan kerajaan Uthmaniyyah menjadi genting apabila masalah pemberontakan di Bosnia-Herzegovina yang meletus pada tahun 1875 tidak dapat diselesaikan, apabila kerajaan

¹⁰ Krzysztof Popek (2018), “The Bulgarian Migrations and the End of Ottoman Rule in Bulgaria (1878-1900),” *Historijski zbornik*, Jil. 71, Bil. 1, h. 45-49.

¹¹ Dessislava Lilova (2016), “Local homelands and national projects: territorial representations in the Bulgarian press from the 1840s to the Russo-Turkish War (1877-1878),” *Historiein*, Jil.15, Bil. 2, h. 41-55.

Uthmaniyah menolak tawaran perdamaian yang dibuat oleh Rusia untuk menghentikan pemberontakan di Bosnia-Herzegovina. Pada masa yang sama, sekutu Rusia, iaitu Serbia yang berperang dan menyokong pemberontak Bosnia-Herzegovina telah dikalahkan oleh kerajaan Uthmaniyah. Ini mendorong Rusia untuk bersiap sedia melancarkan peperangan ke atas kerajaan Uthmaniyah. Sebelum mengisytiharkan perang, Rusia telah mengambil langkah bijak dengan mendapat jaminan daripada kerajaan Austria Hungary bahawa kerajaan itu tidak akan bersekutu dengan kerajaan Uthmaniyah di dalam peperangan tersebut. Rusia menggunakan Itali sebagai 'check point' kepada komitmen Austria dalam perkara ini.¹²

Jaminan yang diberikan oleh kerajaan Austria adalah penting untuk menentukan peluang yang cerah kepada Rusia dalam menghadapi kerajaan Uthmaniyah di Semenanjung Balkan. Walaubagaimanapun, apa yang membimbangkan Rusia adalah mengenai tindakan yang akan diambil oleh Britain ke atasnya sekiranya meletus peperangan di antara Rusia dengan kerajaan Uthmaniyah. Ini kerana Britain yang masih mempertahankan dasar keterasingannya tidak menyatakan sebarang pendiriannya terhadap keputusan Rusia.¹³ Rusia tidak akan berjaya untuk berperang dengan dua buah kuasa besar pada masa yang sama. Namun, dengan keyakinan yang diperolehi daripada perjanjiannya dengan Austria di Reichard telah menyebabkan Rusia meneruskan cita-citanya mengisytiharkan perang ke atas kerajaan Uthmaniyah pada 24 April 1877. Rusia dengan sokongan Raja Ferdinand di Bulgaria. Bulgaria adalah sebahagian daripada Empayar Uthmaniyah di Balkan dengan penduduknya terdiri daripada Kristian Ortodok, Katolik dan Muslim.

Rusia mempunyai ramai tentera simpanan yang terlatih seperti di Armenia, Bulgaria dan Serbia. Ini berbeza dengan kerajaan Uthmaniyah yang hanya bergantung kepada orang Muslim. Pada 10 Disember 1877, tentera Uthmaniyah telah menyerah kalah kepada tentera Rusia di Plevna.¹⁴ Kejatuhan Plevna telah menandakan kemenangan kepada Rusia. Selain itu, keadaan di Sofia dan di Semenanjung Balkan menjadi semakin kritikal. Selepas kejatuhan Plevna, tentera Uthmaniyah telah menggerakkan ramai tenteranya ke Timur Bulgaria, Sofia dan Konstaniah melalui jalan darat dan laut. Namun kebanyakan tentera-tentera tersebut tidak dapat menyeberangi Semenanjung Balkan disebabkan terperangkap di dalam ribut salji.¹⁵ Oleh itu, tentera-tentera Uthmaniyah tidak dapat menggerakkan tentera mereka ke wilayah-wilayah Balkan dengan segera. Manakala, Rusia semakin berjaya menakluki keseluruhan Bulgaria. Pada 9 Januari 1878, tentera Uthmaniyah telah menyerah kalah di Shipka.¹⁶ Tentera-tentera Uthmaniyah tidak dapat bertahan lagi dan pada 31 Januari 1878, kerajaan Uthmaniyah terpaksa menandatangani perjanjian untuk gencatan senjata dan sebagai asas perdamaian di antara kedua-duanya di Kezanlik Keadaan rakyat yang menderita kerana perang menyebabkan Kerajaan Uthmaniyah ingin membuat perdamaian sebelum Rusia mengambil Bulgaria. Kerajaan Uthmaniyah merasa bimbang dengan kemaraan Rusia di Semenanjung Balkan akan membawa lebih teruk bencana kepada orang Muslim. Tambahan pula kerajaan Uthmaniyah tidak mendapat bantuan daripada Britain untuk menentang kemaraan Rusia.

Pada 21 September 1877, Rusia telah berjaya menawan Kars dari tentera Uthmaniyah. Kejatuhan Kars telah meletakkan keseluruhan wilayah Armenia di bawah kuasa Rusia. Ini kerana jalan dari Erzeroum ke Trebizond akan dibuka, sesuai dengan rancangan Rusia. Pelabuhan tersebut akan mudah dikuasai tanpa banyak halangan. Kapal laut Rusia akan terlindung pada musim salji. Melalui Armenia, Rusia boleh meneruskan rancangannya ke Asia Barat. Oleh itu, penaklukan Armenia bukan sahaja mendatangkan bahaya kepada Uthmaniyah sahaja tetapi juga mengancam kepentingan Britain di Asia Barat. Walaupun kerajaan Uthmaniyah telah meminta campurtangan Britain untuk membantunya, tetapi Britain masih mempertahankan dasar 'isolated'nya. Kerajaan Uthmaniyah tidak mendapat sokongan mana-mana kuasa besar untuk menghentikan peperangan tersebut. Lanjutan dari itu, Rusia ingin menawarkan perdamaian kepada kerajaan Uthmaniyah dengan syarat tidak ada kuasa-kuasa besar yang menjadi orang tengah di dalam rundingan tersebut. Kerajaan Uthmaniah terpaksa bersetuju dengan tuntutan Rusia dan telah menandatangani Perjanjian San Stefano pada 3 Mac 1878 untuk menamatkan peperangan tersebut dan telah diratifikasikan semula dengan Perjanjian Berlin pada Julai 1878.

¹² Surat Lord A. Luftus to Earl of Derby, Doc. 467, St. Petersburg, 11 Januari 1877, h. 195

¹³ Surat Lord A. Luftus to Earl of Derby, Doc. 750, St. Petersburg, 25 Disember 1877, h. 325

¹⁴ Surat Colonel Wellesley to Earl of Derby, Doc. 91, Poradim, 11 Disember 1877, h. 105.

¹⁵ Surat Leftenan Chermiside to Mr. Layard, Doc. 207, Varna, 30 Disember 1877, h. 279.

¹⁶ Nota oleh Lord Tenterden meng Suratnai Perjanjian of San Stefano, Doc. 260, 7 Jun 1878, h. 334.

Penghapusan Muslim dan Bangsa Uthmaniyah

Peperangan Rusia – Uthmaniyah telah membawa malapetaka buruk kepada kerajaan Uthmaniyah dan orang Muslim di Bulgaria.¹⁷ Rusia telah menduduki Rushuk dan sedang bersiap sedia untuk menawan Plevna bersama-sama dengan 5,000 tentera Rusia. Dalam serangan tersebut, banyak bandar-bandar yang telah dibom dan dimusnahkan oleh Rusia seperti Kars, Deveh, Boyun, Igdyr dan lain-lain. Kerajaan Uthmaniyah terpaksa meningkatkan jumlah tentera untuk menyelamatkan bandar-bandar lain di Bulgaria. Kemaraan Rusia ke Bulgaria telah memusnahkan masa depan Empayar Uthmaniyah dan umat Islam yang tidak berdosa. Seramai lebih 500,000 orang Muslim yang kebanyakannya terdiri daripada wanita dan kanak-kanak terpaksa meninggalkan rumah tanpa makanan, perlindungan dan pakaian dalam musim salji.

*His Highness stated that according to the information received at the Porte more than 500,000 Mussulman inhabitants of Bulgaria and roumelia chiefly women and children, had been driven from their homes, and were wandering almost without food and clothing over the country to the south of the; a great part Balkan of them would perish by winter cold.*¹⁸

Orang Muslim menjadi mangsa pembunuhan kejam orang Rusia dan orang Kristian Bulgaria yang disokong oleh tentera Rusia. Perang meragut nyawa mereka yang tidak bersalah seperti kanak-kanak.¹⁹ Ini merupakan salah satu cara penghapusan bangsa Uthmaniyah di Eropah. Kerajaan Uthmaniyah tidak mampu bertahan lagi kerana kekalahan tentera-tenteranya. Selain itu, Rusia telah menghasut orang Kristian untuk menentang kedaulatan kerajaan Uthmaniyah. Keadaan ini menyukarkan kerajaan Uthmaniyah untuk berdiri sendiri. Tambahan pula, Kejatuhan Kars mendatangkan peluang yang cerah kepada Rusia untuk menuntut perdamaian daripada kerajaan Uthmaniyah. Sebaliknya, perjuangan orang Muslim tidak pernah luntur. Orang Muslim masih ingin meneruskan peperangan kerana yakin mereka akan dapat menentang Rusia. Ini bukan cara untuk mempromosikan kemanusiaan dan ketamadunan. Rusia dan Bulgaria menyerang penduduk Islam yang tidak berdaya, dengan jumlah mangsa yang tidak terhitung ramainya akibat dari kekejaman dan penganiayaan mereka. Orang Muslim sedar bahawa ini merupakan niat Rusia untuk memusnahkan bangsa dan pemerintahan Uthmaniyah di Eropah. Menurut Menteri Dalam Negara.²⁰

The Mohammedan population, terrified by the horrors and massacres committed by the Russians and Bulgarians, were flying on the approach of the Russian Army. The war was waged upon innocent and defenceless women and children. It was one, he repeated, for the extermination of the Uthmaniyah race in Europe.

Mengikut kerajaan Uthmaniyah lagi, seramai 1,500,000 orang Muslim telah terkorban akibat perang Rusia-Uthmaniyah. Ini tidak termasuk dalam kalangan yang telah berhijrah dan melarikan diri akibat keganasan tentera Rusia dan Bulgaria. Golongan ini adalah yang terdiri daripada orang Muslim yang telah terkorban semasa peperangan tersebut selain mereka yang telah dipenjarakan, dibunuh dengan kejam dan mereka yang telah meninggal dunia akibat luka parah kerana tidak dapat menerima rawatan di hospital. Kesemua jumlah tersebut telah hilang akibat peperangan. Kehilangan sejumlah besar golongan Muslim di Bulgaria telah meninggalkan kesan yang besar kepada bidang pertanian. Kebanyakan mereka meninggalkan daerah tempat tinggal mereka termasuk tanah pertanian. Tanah pertanian yang terbiar ini menyebabkan tiada tanam-tanaman yang dikerjakan. Selain itu, tanah-tanah pertanian orang Muslim juga dihalang daripada melakukan aktiviti pertanian. Antaranya, kerajaan Bulgaria menyekat laluan air ke tanah-tanah pertanian tuan tanah. Ini menyebabkan masalah kebuluran yang teruk dalam kalangan orang Muslim di kawasan-kawasan terlibat yang terjejas kerana tindakan kerajaan terutamanya pada tahun 1877, akibat tiada hasil pertanian yang dapat dituai untuk keperluan makanan orang Muslim. Ini merupakan satu lagi isu yang dihadapi oleh kerajaan Uthmaniyah akibat peperangan tersebut. Ini merupakan kaedah bagaimana Rusia membantu kerajaan Bulgaria di bawah Prince Alex untuk menghalau dan menghapuskan orang Muslim di bumi Bulgaria.

¹⁷ Azlizan Mat Enh (2014), "Balkan war 2 in 1913 and the diplomacy of the Great Powers: Analysis from the British documents," *Tamkang Journal of International Affairs*, Jil. 20, Bil. 1, h. 95-138.

¹⁸ Surat Leftenan Jeneral Sir C. Dickson to Mr. Layard, Doc. 78, Therapia, 31 Oktober 1877, h. 77.

¹⁹ Azlizan Mat Enh (2014), "The first Balkan War, 1912-1913: An analysis from British records," *Tamkang Journal of International Affairs*, Jil.18, Bil. 1, h. 109-140.

²⁰ Mr Layard to the Earl of Derby Doc.88 Constantinople, 23 November 1877, h. 102.

Pencabulan terhadap Tempat Ibadat Orang Muslim

Rusia telah menggerakkan tenteranya merentas Semenanjung Balkan bersama 70,000 tenteranya yang terbaik dan terlatih.²¹ Tentera Rusia masuk ke Kyzanlik iaitu salah satu wilayah Bulgaria pada 17 Julai 1876. Kemasukan mereka ke Bulgaria disokong oleh ketua dan tentera Bulgaria yang turut sama menyokong dan berperang bagi pihak tentera Rusia. Orang kristian Bulgaria menyimpan dendam kepada kerajaan Uthmaniyah yang memerintah mereka selama ini. Tujuan mereka membantu Rusia memerangi Uthmaniyah adalah untuk membalas dendam kepada Uthmaniyah melalui kezaliman ke atas orang Muslim di Bulgaria. Justeru, sejajar dengan pemerintahan kerajaan Uthmaniyah di Bulgaria, kerajaan itu telah membina banyak masjid di seluruh Bulgaria. Sebagai contoh pada tahun 1876, di Kyzanlik sahaja Bulgaria mempunyai 12 buah masjid.²² Tentera Bulgaria telah mempunyai maklumat mengenai perlindungan orang Islam di masjid-masjid. Oleh itu, tentera Bulgaria telah menyerang dan membunuh golongan wanita, kanak-kanak dan golongan tua yang berlindung di masjid. Peperangan menentang Uthmaniyah bukan hanya ingin megusir empayar Uthmaniyah di Bulgaria tetapi juga ingin menghapuskan dan menghina agama suci umat Islam. Mereka bukan sahaja membunuh orang-orang yang tidak berdaya tetapi turut merosakkan masjid-masjid di Plevna, Kars dan Shipka Pass.

Selain itu, mereka turut membakar masjid-masjid di Kyzanlik seperti yang dilaporkan berlaku di wilayah-wilayah yang didiami oleh majoriti orang Muslim seperti Shekerelli, Satiklar, Bayazidli, Bitchareli, Doimoushlar, Yaikanli dan Ketchidere. Menurut laporan, di Shekerelli, daripada 122 bangunan termasuk rumah dan masjid, sebanyak 52 buah bangunan termasuk masjid telah dibakar. Laporan tersebut menyebut bahawa: "*Shekerelli – A Uthmaniyah village situated in a wood, about an hour from Kyzanlik and half an hour from Shipka. Out of 122 houses, 52 were burnt, as well as the mosque and school by Bulgarians and Cossacks after the evacuation of Kyzanlik by the bulk of the Russian army.*"²³ Begitu juga di Satiklar, beberapa masjid turut menjadi sasaran keganasan tentera Bulgaria yang bertindak membakar masjid-masjid seperti yang dilaporkan: "*Saltiklar - Out of 120 houses, 33 were burnt, together with the two mosque and two shools, by the Bulgarian of the neighbouring villages..*"

Kejadian yang sama juga turut berlaku di perkampungan Uthmaniyah di Doimoushlar. Kejadian bermula sehari selepas tentera Rusia masuk ke Kyzanlik. Tentera Rusia telah mengarahkan kesemua orang Muslim untuk menyerahkan senjata mereka. Ketua kampung telah mengumpul semua senjata seperti yang diarahkan dan menyerahkannya kepada tentera Rusia. Walaubagaimanapun, senjata-senjata tersebut kemudiannya telah diagih-agihkan kepada orang Bulgaria. Sejurus selepas itu, kumpulan orang Bulgaria dari kampung yang lain pula telah datang dan berpura-pura menggertak penduduk di wilayah tersebut dengan alasan bahawa tidak semua orang Muslim yang telah menyerahkan senjata. Keadaan menjadi tegang apabila orang Bulgaria mendapat tahu bahawa tentera Uthmaniyah sedang mara ke wilayah Doimoushlar. Mereka dengan segera mengambil tindakan membakar sejumlah 250 buah rumah termasuk tiga buah masjid di perkampungan Uthmaniyah di wilayah tersebut seperti laporan berikut iaitu:²⁴ "*Doimoushlar – A Uthmaniyah village of 250 houses, about 5 hours from Kyzanlik and one and a half hour from Calofer...the doors and windows o the mosques were however, demolished.*"

Berdasarkan maklumat yang diperolehi oleh kerajaan British,²⁵ adalah dianggarkan sejumlah daripada keseluruhan seramai 5,305 orang penduduk Uthmaniyah yang mempunyai 54 buah masjid dan 49 buah sekolah yang terdapat di kampung-kampung wilayah tersebut, jumlah bangunan yang terkorban adalah seperti berikut, iaitu 1,577 buah rumah, 24 buah masjid dan 18 buah sekolah telah termusnah akibat kebakaran: "*As regards the information furnished on this head, I am satisfied that it is correct, having visited and make inquiries in all the villages. Of the 5,305 Uthmaniyah habitations, 54 mosques, and 49 school houses in the village of the district, 1,577 houses, 24 mosques and 18 school have been burnt.*"

²¹ Lieutenant General Dickson to Mr Layard Doc 85, November 14, 1877, h. 88

²² Consul Blant to Mr Layard, Adrianople Doc 200 , Januari 5, 1878, h.272.

²³ Consul Blant to Mr Layard, Adrianople Doc 200 , Januari 5, 1878, h.272.

²⁴ Consul Blant to Mr Layard, Adrianople Doc 200 , Januari 5, 1878, h.272.

²⁵ Consul Blant to Mr Layard, Adrianople Doc 200 , Januari 5, 1878, h.272.

Bagi masjid yang tidak dimusnahkan pula telah digunakan sebagai tempat simpanan bekalan ubat-ubat untuk kegunaan orang Muslim tetapi telah dirosakkan dan dihancurkan oleh tentera Bulgaria dan dijadikan tempat mereka berpesta. Masjid-masjid dijadikan tempat simpanan minuman keras, tempat simpanan senjata dan aktiviti maksiat tentera Bulgaria. Manakala tentera Islam yang membantu kerajaan Uthmaniyah di Bulgaria pula hanya mendapat bekalan makanan melalui kerjasama penduduk Muslim di kampung-kampung yang dibawa melalui anak-anak dan golongan wanita. Selain itu, selepas kemusnahan masjid-masjid, kebanyakan penduduk di bandar-bandar seperti Erzeroum tidak mempunyai perlindungan dan makanan.²⁶ Majoriti dalam kalangan mereka yang bekerja sebagai artisan dan bekerja sendiri tidak dapat meneruskan kehidupan kerana mereka bekerja sara diri dan secukup makan. Justeru, golongan ini amat terkesan apabila tiada perlindungan dan makanan yang diperolehi.²⁷ Mereka tidak menyimpan makanan dan wang ringgit sebagai persediaan semasa perang. Justeru mereka dalam keadaan serba kekurangan dan tiada harapan. Selepas tiada tempat tinggal, mereka menggunakan kuarters yang ada sebagai tempat perlindungan. Namun begitu, kebanyakan kuarters tersebut tidak mempunyai unggun api dan makanan. Bagi mendapatkan makanan mereka telah menjual pakaian dan selimut mereka. Ini menyebabkan mereka tidur menggigil di atas lantai dan kebanyakannya meninggal dunia. Ini kerana peperangan yang berlaku adalah pada musim sejuk.

Selain itu, masjid dijadikan tempat mengumpulkan semua kaum lelaki Muslim sebelum mereka dibawa untuk dibunuh. Sebagai contoh, di daerah Middle Issova, tentera Rusia bersama dengan tentera Bulgaria telah memberi arahan supaya penduduk berkumpul di masjid. Bagi membolehkan arahan mereka dipatuhi, mereka memaklumkan kepada penduduk kampung supaya tidak perlu merasa bimbang, kerana ini adalah hanya arahan sahaja dan mereka akan dibenarkan pulang ke rumah selepas itu untuk meneruskan proses menuai. Ini seperti mana laporan daripada salah seorang mangsa yang terselamat: Menurut Laporan,²⁸

One day the Bulgarian came, ordering all the people of Middle Issova to assemble at the mosque. They told us at the same time not to be afraid, as it was in order that we should get leave to go and gather in our harvests. I went to the mosque near which I found all the men of the village collected together.

Setelah berada di masjid, kumpulan lelaki ini telah dipisahkan mengikut umur mereka. Lelaki yang berusia antara belasan tahun hingga 60 tahun diasingkan dan diarahkan untuk beratur di dalam pembarisan. Makanan.²⁹ Manakala, kanak-kanak lelaki serta lelaki yang berusia dalam lingkungan 60 tahun ke atas diasingkan di kawasan lain. Sejurus selepas selesai proses pengasingan tersebut, tentera Bulgaria telah bertindak kasar dan mencabuli hak orang Muslim apabila bertindak mencabut dan menanggalkan semua serban dan topi mereka. Mereka telah diikat tangan dan diarah berjalan menuju ke kawasan hutan di bahagian Lower Issova. Pegawai Rusia menjelaskan bahawa kumpulan lelaki ini akan dibawa untuk melakukan kerja-kerja pembinaan kubu pertahanan dan dihantar ke kampung baru. Mereka diberi tekanan untuk mematuhi arahan daripada pegawai Rusia dan tentera Bulgaria. Akhirnya, mereka telah dibawa ke kawasan hutan di daerah Ketchidereh. Mereka telah dibahagikan pula kepada 3 atau 4 kumpulan. Mereka diminta untuk melutut di depan tentera Rusia dan Bulgaria. Duit mereka telah dirompak dan kemudiannya atas arahan pegawai Rusia, kumpulan tersebut telah dibunuh oleh tentera Bulgaria. Justeru, janji-janji yang dibuat oleh pegawai Rusia bahawa mereka tidak akan mengkasari penduduk adalah satu perangkap kepada orang muslim. Sebaliknya, mereka telah mempunyai perancangan awal untuk melakukan pembunuhan beramai-ramai, menjadikan masjid tempat menghimpunkan penduduk.

Tentera Bulgaria juga melakukan kekejaman yang sama ke atas penduduk Muslim di perkampungan Uthmaniyah di Sarhanli-Bala iatu salah satu daerah di Kyzanlik. Mereka telah bersiap sedia bersama senjata, menceroboh masuk ke kampung tersebut dan mengarahkan semua orang untuk berkumpul di masjid. Seramai 100 orang lelaki telah berkumpul di masjid. Mereka kemudiannya di bawa ke suatu

²⁶ Captain Creagh to Major General Sir A. Kemball, Erzeroum Doc 113, December 8, 1877, h.137

²⁷ Nur Ainul Basyirah Alias, Ermy Azziaty Rozali dan Shamsul Azhar Yahya (2019), "Toleransi Agama Dan Keadilan Sosial Di Bosnia & Herzegovina Era Penguasaan Uthmaniyyah Abad Ke-15 Hingga Abad Ke-17M," *Journal of Al-Tamaddun*, Jil. 14, Bil.2, h. 89-98.

²⁸ Nur Ainul, Ermy dan Shamsul (2019), "Toleransi Agama Dan Keadilan Sosial Di Bosnia & Herzegovina Era Penguasaan Uthmaniyyah," h. 89-98.

²⁹ Nur Ainul, Ermy dan Shamsul (2019), "Toleransi Agama Dan Keadilan Sosial Di Bosnia & Herzegovina Era Penguasaan Uthmaniyyah," h. 89-98.

kawasan hutan dan dibunuh dengan kejam.³⁰ Selain itu, bagi menghalang aktiviti keagamaan, tentera Bulgaria mengambil tindakan mengunci masjid yang digunakan oleh Islam untuk beribadat. Mereka menghalau semua orang Muslim keluar daripada masjid dan tidak membenarkan mereka beribadat. Bagi yang enggan mengikuti arahan, mereka akan dipukul dan disembelih leher mereka sebagai amaran kepada yang lain. Sejurus selepas itu, kumpulan tersebut diikat tangan mereka dan dibawa ke suatu tempat sebelum mereka dibunuh secara beramai-ramai. Ini merupakan taktik yang digunakan oleh tentera Rusia yang dibantu oleh orang Bulgaria untuk melakukan pembunuhan ke atas orang Muslim. Masjid telah disalahgunakan sebagai medan untuk mereka melakukan keganasan serta mencemari fungsi masjid yang sepatutnya menjadi tempat beribadat kepada orang Muslim.

Keganasan Seksual, Penderaan dan Penyiksaan ke atas Wanita dan Kanak-kanak

Wanita dan kanak-kanak yang terkesan akibat konflik bersenjata lebih terdedah kepada pengalaman trauma yang semakin meningkat, seperti pendedahan secara langsung kepada keganasan, gangguan struktur keluarga dan perpecahan sosial. Ramai yang terjejas akibat dipindahkan dari kampung halaman, termasuk terkurung dalam tempoh yang panjang di kem-kem pelarian. Risiko terbesar yang dihadapi ialah keganasan perang ke atas wanita. Wanita dan kanak-kanak perempuan terdedah kepada kadar keganasan seksual, penderaan dan penyiksaan yang tidak pernah berlaku sebelum peperangan.³¹ Konflik menjadikan wanita dan gadis dilihat sebagai senjata dalam strategi perang. Alasan yang diberikan adalah bukan kerana seks dan nafsu tetapi lebih kepada kawalan dan dominasi pihak yang melakukannya. Peperangan meninggalkan penderitaan yang paling besar ke atas wanita.

Semasa era perang Rusia-Uthmaniyah, ramai golongan wanita Muslim yang telah terkorban, dicabul kehormatan mereka, diskriminasi dan dinafikan hak mereka sebagai wanita muslim. Sebagai contoh, semasa serangan tentera Rusia di Kyzanlik pada 17 Julai 1877 iaitu ke atas kampung-kampung penempatan orang Muslim di daerah Issova Bala, Issova Orta dan Issova Zir kebanyakan rumah-rumah, masjid dan sekolah telah dibakar oleh tentera Rusia.³² Adalah dianggarkan kemusnahan rumah akibat kebakaran di Issova adalah sejumlah 96 buah rumah termasuk sekolah daripada 170 buah rumah yang ada. Manakala di Issova Orta pula sejumlah 73 buah rumah yang ada, 57 buah rumah daripadanya terbakar, termasuk 2 buah masjid. Selain itu, di Issova Zir daripada 84 buah rumah yang ada, sejumlah 64 buah rumah terbakar bersama sekolah dan masjid. Sebelum tentera Rusia melakukan kebakaran tersebut, mereka telah membawa semua penduduk di kampung-kampung tersebut sebagai tawanan. Penduduk ini telah dikurung selama dua hari, sebelum mereka dibenarkan pulang ke rumah mereka yang telah dimusnahkan akibat kebakaran. Sejurus, selepas mereka pulang ke kampung, iaitu pada hari yang sama, tentera Rusia telah datang menyerang dan merompak penduduk kampung serta membakar saki baki rumah yang ada sehingga menjadi abu. Ini menyebabkan ketua keluarga bertindak menyembunyikan isteri dan anak-anak gadis mereka di dalam hutan dan kawasan pergunungan.³³ Justeru, di sini bermulanya penderitaan kaum wanita kerana mereka ditinggalkan sehelai sepinggang tanpa makanan yang mencukupi sementara menunggu bantuan daripada tentera Uthmaniyah datang untuk menyelamatkan mereka.

Namun begitu, bagi sesetengah kampung seperti kampung Mufliis di daerah Issova Bala, masih terdapat wanita dan gadis yang tidak sempat dikeluarkan dengan segera, mereka telah menjadi mangsa kekejaman tentera Bulgaria. Seramai 130 orang wanita termasuk kanak-kanak yang tidak sempat diselamatkan telah diheret oleh tentera Bulgaria seperti biri-biri ke kawasan Balkan yang dikenali sebagai Kopak iaitu dalam tempoh lima jam perjalanan daripada kampung mereka. Setelah sampai di kawasan itu, mereka telah dikasari dengan kejam yang diakhiri dengan pembunuhan beramai-ramai ke atas 130 orang wanita dan kanak-kanak yang tidak berdaya mempertahankan diri. Malah, mayat-mayat mereka telah dibiarkan bergelimpangan tanpa ditanam. Sebagaimana laporan yang telah dibuat oleh pegawai British.³⁴

³⁰ Edmund Calvert, Kyzanlik, Doc 150, November 27, 1877, h. 206-210.

³¹ Edmund Calvert, Kyzanlik, Doc 150, November 27, 1877, h. 206-210.

³² Consul Blunt to Mr Layard, Doc 122, December 30, 1877, h. 144.

³³ Consul Blunt to Mr Layard, Doc 122, December 30, 1877, h. 144.

³⁴ Consul Blunt to Mr Layard, Doc 122, December 30, 1877, h. 144.

I was told here that more than 130 Uthmaniyah women and children had been carried out off by Bulgarians from the village of Muflis and driven like sheep to a place in the Balkan called Kopak, some five hours off, and there were massacred, after having been brutally outraged. I was informed that the dead bodies of these poor people still lay unburied.

Selain itu, di wilayah Shekerelli pula, tentera Bulgaria turut bertindak membakar 52 buah rumah penduduk daripada 122 buah rumah yang ada. Kebanyakan penduduk terpaksa melarikan diri sehelai sepinggang dan ramai yang cedera parah. Namun, seramai 30 orang wanita telah berjaya ditangkap oleh tentera Rusia dan dibawa ke kem Rusia.³⁵ Kesemua mereka telah ditahan selama empat hari tanpa makanan dan akhirnya disembelih oleh tentera Bulgaria. Hanya dua gadis yang terselamat kerana mereka telah diasingkan daripada kumpulan wanita tadi. Apabila ketua kampung datang cuba mendapatkan maklumat tentang keselamatan wanita yang dilarikan itu, keesokannya kampung beliau diserang. Menurut beliau, mereka telah menerima layanan yang buruk daripada tentera Bulgaria, terutamanya daripada tentera Bulgaria dari daerah Shipka yang turut dibantu oleh kaum wanita mereka. Kaum wanita ini bersama orang lelaki turut menyertai perbuatan keganasan dan rompak di kampung tersebut. Seperti mana yang dilaporkan seperti berikut:³⁶ *“The head men bitterly complained of the treatment they suffer from the Cossacks and Bulgarians, particularly Bulgarians of Shipka who assisted by thier women, pillaged the village completely.”*

Penduduk kampung semuanya tidak bersenjata untuk melindungi diri, isteri dan anak-anaknya. Apabila mereka cuba mendapatkan bantuan daripada tentera Rusia untuk menghalang keganasan daripada tentera Bulgaria, tetapi permintaan mereka tidak diendahkan. Kaum lelaki terpaksa menyaksikan kezaliman tentera Bulgaria terhadap keluarganya tanpa dapat menghalangnya atau ketua keluarga bersama isteri dan anak-anak akan dibunuh jika mereka melawan. Ramai penduduk kampung termasuk wanita dan kanak-kanak yang dibunuh oleh tentera Bulgaria selepas beberapa hari mereka menawan Eski-Zaghra. Berdasarkan rekod, adalah seramai 20 orang termasuk wanita dan kanak-kanak telah ditangkap dan dibunuh secara beramai-ramai.³⁷

Wanita Muslim turut mengalami penindasan dan penganiayaan kerana penampilan berhijab.³⁸ Semasa menyerang dan merompak rumah-rumah orang Muslim, tentera Bulgaria turut mencabuli kaum wanita Muslim dengan mencabut dan merentap tudung yang menutupi kepala wanita dan menanggalkan pakaian-pakaian wanita dan anak gadis. Mereka melakukan penghinaan kepada wanita dan gadis Muslim dengan menjatuhkan maruah mereka iaitu membiarkan wanita dan gadis-gadis tersebut ditinggalkan dengan pakaian dalam sahaja. Tentera ini menunjukkan peribadi yang tidak bertamadun sama sekali bila berhadapan dengan keluarga Muslim yang mempunyai penghuni wanita dan anak gadis. Selepas melakukan perbuatan yang terkutuk terhadap keluarga-keluarga Muslim tersebut, mereka seterusnya akan membakar rumah-rumah yang mereka cerobohi.³⁹

On contrary, they gave us friendly advise and taught us the words we ought to use so as to put off the Cossacks who came for plunder. The Cossacks used always to pluck off the veils from our women when they entered a house, giving us to understand by signs that they ought now to go with their faces uncovered and to wear petticoats”They urged the Bulgarians of our village to set fire to our houses.

Mengikut seorang saksi dalam kejadian yang lain di perkampungan Sarhanli-Zir, perbuatan tersebut amat menghiris hati orang Muslim: *“I learn from the females of my family that “many veils were then torn.” These are wounds of the heart, and you will not ask me to say further on the subject.”*⁴⁰

Satu yang tidak dapat dinafikan dalam mana-mana peperangan dalam sejarah manusia adalah penderaan seksual ke atas wanita. Dalam semua bentuk penderaan yang dilakukan dalam peperangan, rogol dilakukan khusus terhadap wanita. Dalam satu peristiwa di wilayah perkampungan orang Muslim di Ketchidereh, tentera Bulgaria telah mengumpulkan kesemua wanita dalam kampung tersebut tanpa

³⁵ Consul Blunt to Mr Layard, Doc 122, December 30, 1877, h. 144.

³⁶ Consul Blunt to Mr Layard, Doc 122, December 30, 1877, h. 144.

³⁷ Consul Blunt to Mr Layard, Doc 122, December 30, 1877, h. 144.

³⁸ Azlizan Mat Enh, Suffian Mansor dan Mohamad Rodzi Abd. Razak (2022), “The Treaty of Berlin 1878: Implications for Muslims Migration in Bosnia-Herzegovina before World War 1,” *Journal of Al-Tamaddun*, Jil.17, Bil. 1, h. 1-14.

³⁹ Edmund Calvert to Consul Blunt Special Mission to the vilayet of Adrianople, Doc 150, November 27, 1877, h. 206-213.

⁴⁰ Edmind Calvert to Consul Blants, Kyzanlik, Doc 168, Oktober 13, 1877, h. 227- 228.

mengira usia samada tua, muda atau kanak-kanak perempuan. Kesemua mereka telah dikunci dalam sebuah rumah. Mereka dijanjikan untuk dipindahkan ke kampung Travna yang lebih selamat. Namun itu hanya helah mereka untuk melakukan penderaan seksual ke atas wanita-wanita tersebut. Pada waktu tertentu, mereka mengeluarkan gadis-gadis muda ke kem mereka di Shipka. Gadis-gadis Muslim tersebut telah dipaksa meminum minuman keras sebelum mereka dirogol.⁴¹ Ayah kepada gadis-gadis ini telah dibunuh untuk tidak mendatangkan masalah kepada mereka. Ini bukan sahaja dilakukan ke atas gadis-gadis, tetapi juga wanita-wanita yang telah berkahwin turut mengalami nasib yang sama.

Wanita dan kanak-kanak yang terjejas akibat konflik perang, terutama kes rogol ini telah terdedah kepada peningkatan tahap pengalaman traumatik yang menyebabkan gangguan struktur keluarga dan perpecahan sosial dalam masyarakat mereka. Contohnya, ramai dalam kalangan mereka yang tidak mendapat sokongan daripada ahli keluarga. Ini kerana kebanyakan ahli keluarga mereka termasuk suami dan ayah telah dibunuh oleh tentera Bulgaria apabila mereka dihantar pulang ke kampung masing-masing. Perbuatan tentera Rusia dan Bulgaria yang melakukan kekejaman dan menzalimi golongan wanita adalah didorong oleh penggunaan kuasa yang sewenang-wenangnya. Ini kerana kebanyakan tentera terutamanya tentera Bulgaria kurang berdisiplin sehingga menjadikan mereka amat berbahaya kepada wanita. Perasaan membalas dendam dan nafsu memberi idea kepada mereka bahawa semua kekejaman terhadap wanita adalah dibenarkan.

Pelarian

Pencerobohan tentera Bulgaria dan Cossacks ke perkampungan Muslim bukan sahaja untuk merompak dan menangkap lelaki Muslim tetapi juga menangkap golongan wanita dan kanak-kanak. Banyak perkampungan yang didiami oleh orang Muslim, iaitu salah satunya di wilayah Rumelia telah dirompak oleh tentera-tentera ini semasa Rusia menyeberang Danube. Lebih kurang antara 10 ke 15 orang wanita telah ditangkap dan dikumpulkan dalam sebuah rumah di setiap daerah yang mereka cerobohi. Wanita ini dipaksa berjalan kaki untuk tiba di kawasan tahanan yang selalunya mengambil masa tidak kurang 2 jam ke 5 jam perjalanan. Wanita ini tidak dibekalkan dengan sebarang makanan dan minuman. Apabila tentera berhenti untuk berehat dan makan, golongan wanita ini diminta untuk mendapatkan makanan sendiri di kawasan yang berhampiran. Kanak-kanak turut kelaparan dan kedinginan dalam cuaca yang sejuk. Justeru, wanita tua dan kanak-kanak telah pergi untuk mendapatkan sedikit makanan daripada wanita-wanita Bulgaria dan menempatkan kanak-kanak Muslim bersama kanak-kanak Bulgaria yang sedang memanaskan badan mereka, tetapi mereka semua telah dihalau oleh pegawai tentera Bulgaria.⁴²

Whilst they had a plenty of provisions and covering, we were without food or even water or fire, and had nothing but bare ground to lie upon. Some of our old women went to the Tchorbadjis, whom they found eating and drinking by their fires and implored them to relieve us, and to let us know what was going to be done with us. They answered roughly: that we must look out and find out for ourselves." As it was cold, some of us sent our children to warm themselves at the fires where the Bulgarian women and children were. They drove them away.

Dalam tempoh perjalanan tersebut, ada dalam kalangan wanita tersebut, yang cuba melarikan diri apabila tiba waktu malam dan gelap. Bagi yang tidak berjaya melarikan diri, mereka mengambil risiko atas keselamatan mereka yang jika ditangkap akan dibunuh oleh tentera. Manakala bagi wanita yang berjaya melarikan diri pula, mereka terpaksa berdepan dengan kesulitan untuk hidup dalam persembunyian. Ini kerana mereka melarikan diri dalam keadaan sehelai sepinggang tanpa mempunyai perlindungan pakaian dan makanan yang mencukupi. Kesulitan ini bertambah sukar apabila wanita tersebut melarikan diri membawa bersama anak-anak yang masih kecil. Ada dalam kalangan mereka yang tidak mendapat makanan selama beberapa hari dan hidup menahan lapar dengan mengunyah daun-daun dari pokok sebelum mereka berjaya sampai ke perkampungan orang Muslim.⁴³

⁴¹ Edmund Calvert to Consul Blunt Special Mission, Adrianople, Doc 163, December 2, 1877, h. 220.

⁴² Edmund Calvert to Consul Blunts, Kyzanlik, Doc. 180, Oktober 26, 1877, h. 238-240. Kenyataan daripada Zeineb, berusia 25 tahun, salah seorang mangsa dan janda kepada Karagiozoglou Ibrahim yang dibunuh oleh tentera Rusia.

⁴³ Edmund Calvert to Consul Blunts, Kyzanlik, Doc. 180, Oktober 26, 1877, h. 238-240.

We have been told that we are to be taken to the fortifications. I determine to escape with my two children. Another woman, Khadidje decided to do the same, with her three children, namely two girls aged 12 and 7 and infant in arms. We slipped off unobserved by the guard, though the women saw us, and we got away safely into the woods. We wandered over the mountains for two days and two nights, the children perishing from swollen feet and from hunger and thirst, which there was no means of relieving but by chewing leaves of the beech-tree.

Pembunuhan dalam kalangan wanita dan kanak-kanak juga dilakukan dalam keadaan yang amat menyayat hati dan di luar batasan kemanusiaan. Antaranya pembunuhan beramai-ramai yang dilakukan di Copak, iaitu sebuah daerah di Shipka yang mana kedudukannya adalah di tengah-tengah Semenanjung Balkan. Seramai 122 jumlah mayat telah dijumpai di jalanraya dalam keadaan yang telah hancur. Bagi mengetahui jumlah sebenar jumlah yang dibunuh, adalah dengan melihat jumlah tengkorak yang dijumpai. Kebanyakannya adalah mayat kanak-kanak yang masih kecil. Selain itu, mayat-mayat wanita yang dijumpai adalah disahkan bahawa itu adalah mayat wanita-wanita Muslim. Ini berdasarkan pakaian yang dipakai oleh wanita dan kanak-kanak tersebut.⁴⁴

...the remains of 122 human beings; they were lying about in every conceivable attitude, so huddled together and decomposed, that the only way of arriving at their number was by counting the skulls. Of these they were many of very small children. The articles of clothing lying about were all those such as are worn by Uthmaniyah women and children., and many of the bodies bore evidence of having been shockingly mutilated.

Perang Rusia -Uthmaniyah di Semenanjung Balkan dan Caucasus menyebabkan ramai orang Muslim berhijrah ke empayar Uthmaniyah yang masih berada di bawah jajahannya. Adalah dianggarkan sebanyak lebih daripada 500,000 orang yang melarikan diri dari wilayah-wilayah perang untuk mencari perlindungan di bawah empayar Uthmaniyah di Asia Minor. Kebanyakan mereka berada dalam keadaan yang miskin dan daif. Jumlah orang Muslim yang berhijrah dari Caucasus sahaja antara tahun 1878 sehingga 1881, adalah seramai kira-kira 82,000 orang. Kebanyakan mereka berhijrah ke Empayar Uthmaniyah yang lain, apabila wilayah tersebut telah diserahkan kepada Rusia selepas Uthmaniyah tewas dalam peperangan tersebut.

Kesimpulan

Peperangan Rusia-Uthmaniyah yang bermula akibat ketidakpuasan hati Rusia atas kekalahan Serbia ke tangan Uthmaniyah menyebabkan Rusia campurtangan atas alasan untuk membebaskan Serbia dan penduduk Slav yang beragama Kristian daripada kerajaan Uthmaniyah. Tindakan Rusia ini mendapat sokongan sepenuhnya daripada Bulgaria kerana Rusia berjanji akan membebaskan Bulgaria daripada penjajahan Uthmaniyah sekiranya mereka menang dalam peperangan tersebut. Bulgaria telah lama menyimpan dendam terhadap kerajaan Uthmaniyah dan bercita-cita untuk merdeka daripada jajahan Uthmaniyah. Justeru, ini peperangan ini membolehkan tentera Bulgaria menggunakan peluang yang ada untuk membalas dendam ke atas minoriti Muslim di Bulgaria. Perang Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 telah membuktikan penghapusan etnik Muslim majoriti daripada bangsa Uthmaniyah di Semenanjung Balkan. Adalah dianggarkan seramai antara 250 ribu orang hingga 300 ribu orang Muslim iaitu kira-kira 17 peratus yang terkorban di Bulgaria akibat peperangan yang disebabkan oleh pembunuhan, kebuluran dan penyakit. Peperangan ini menjadi lebih buruk kerana kaum wanita juga tidak terlepas daripada menjadi mangsa kekejaman tentera Rusia dan Bulgaria. Mereka tidak mengikut undang-undang perang iaitu tidak boleh menyerang golongan yang tidak berdaya. Bagi tentera -tentera ini, peperangan adalah dominasi dan kuasa.

Peperangan ini juga telah menghapuskan institusi keluarga muslim. Ini kerana kaum lelaki dan seluruh ahli keluarganya ditahan di kem tentera yang akhirnya dibunuh. Golongan wanita telah dipisahkan dari ahli keluarga lelaki dan di bawa ke kem tahanan yang lain. Ada dalam kalangan wanita dan gadis ini menjadi mangsa seks dan ada yang dibunuh termasuk kanak-kanak. Ini menyebabkan penduduk Muslim di Bulgaria melarikan diri seperti pelarian di negara sendiri. Ini telah memecahbelahkan institusi keluarga yang harmoni sebelum perang. Keadaan menjadi bertambah buruk pada tahun 1878,

⁴⁴ Major Campbell to Consul Blunt. Shipka Camp, Doc 182, Oktober 30,1877, h. 247.

Pertempuran Rusia-Uthmaniyah 1877-1878 dan Impaknya terhadap Muslim Bulgaria apabila majoriti penduduk Muslim berhijrah keluar daripada Semenanjung Balkan termasuk di Caucasus selepas Uthmaniyah diisytiharkan kalah dan menyerahkan Caucasus kepada Rusia.

Pnghargaan

Kajian ini dibiayai oleh Geran Kecil Penyelidikan (GKP) Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia (SK-2023-040).

Rujukan

“Captain Creagh to Major General Sir A. Kemball, Erzeroum Doc 113, December 8,” 1877, (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*. Britain: University Publications of America.

“Consul Blunt to Mr Layard, Adrianople Doc 200, Januari 5, 1878,” (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Consul Blunt to Mr Layard, Doc 122, December 30, 1877,” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Edmund Calvert to Consul Blunts, Kyzanlik, Doc 168, Oktober 13, 1877,” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*. Britain: University Publications of America.

“Edmund Calvert to Consul Blunt Special Mission to the vilayet of Adrianople, Doc 150, November 27, 1877,” (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Edmund Calvert to Consul Blunt Special Mission, Adrianople, Doc 163, December 2, 1877,” (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*. Britain: University Publications of America.

“Edmund Calvert to Consul Blunts, Kyzanlik, Doc. 180, Oktober 26, 1877,” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Lieutenant General Dickson to Mr Layard Doc 85, November 14, 1877” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Major Campbell to Consul Blunt. Shipka Camp, Doc 182, Oktober 30, 1877” (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Mr Layard to the Earl of Derby Doc.88 Constantinople, 23 November 1877” (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Nota oleh Lord Tenterden meng Suratnai Perjanjian of San Stefano, Doc. 260, 7 Jun 1878” (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1 Jil. 4*, Britain: University Publications of America,

“Surat Colonel Wellesley to Earl of Derby, Doc. 91, Poradim, 11 Disember 1877” (1984), dlm. D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Surat Leftenan Chermside to Mr. Layard, Doc. 207, Varna, 30 Desember 1877” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Surat Leftenan Jeneral Sir C. Dickson to Mr. Layard, Doc. 78, Therapia, 31 Oktober 1877” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 4*, Britain: University Publications of America.

“Surat Lord A. Luftus to Earl of Derby, Doc. 467, St. Petersburg, 11 Januari 1877” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 3*, Britain: University Publications of America.

“Surat Lord A. Luftus to Earl of Derby, Doc. 750, St. Petersburg, 25 Desember 1877” (1984), dlm., D. Gillard (pnyt.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print Part 1, Jil. 3*, Britain: University Publications of America.

Azlizan Mat Enh (2010), “Malaysia’s Foreign Policy towards Bosnia-Herzegovina 1992-1995,” *Pertanika Journal of Social Science and Humanities*, Jil. 18, Bil. 2, 311-320.

Azlizan Mat Enh (2010), “World war 1: Who was to blame?,” *Tamkang Journal of International Affairs*, Jil. 13, Bil. 3, 45-88.

Azlizan Mat Enh (2014), “Balkan war 2 in 1913 and the diplomacy of the Great Powers: Analysis from the British documents,” *Tamkang Journal of International Affairs*, Jil. 20, Bil.1, 95-138.

Azlizan Mat Enh (2014), “The first Balkan War, 1912-1913: An analysis from British records,” *Tamkang Journal of International Affairs*, Jil. 18, Bil. 1, 109-140.

Azlizan Mat Enh, Suffian Mansor dan Mohamad Rodzi Abd. Razak (2022), “The Treaty of Berlin 1878: Implications for Muslims Migration in Bosnia-Herzegovina before World War 1,” *Journal of Al-Tamaddun*, Jil.17, Bil. 1, 1-14.

Jagodić, M. (1998), “The Emigration of Muslims from the New Serbian Regions 1877/1878,” *Balkanologie Revue d'études pluridisciplinaires*, Jil. 2, Bil. 2.

Kia, M. (2011), *Daily life in the Ottoman Empire*, USA: Greenwood Press.

Lilova, D. (2016), “Local homelands and national projects: territorial representations in the Bulgarian press from the 1840s to the Russo-Turkish War (1877–1878),” *Historiein*, Jil. 15, Bil. 2, 41-55.

Manasek, J. (2017), “Protection, Repatriation and Categorization: Refugees and Empire at the end of the Nineteenth Century,” *Journal of Refugee Studies*, Jil. 30, Bil. 2, 302-317.

Nur Ainul Basyirah Alias, Ermy Azziaty Rozali dan Shamsul Azhar Yahya (2019), “Toleransi Agama Dan Keadilan Sosial Di Bosnia & Herzegovina Era Penguasaan Uthmaniyyah Abad Ke-15 Hingga Abad Ke-17M,” *Journal of Al-Tamaddun*, Jil. 14, Bil. 2, 89-98.

Ore, P. (2012), “Immediate Effects of the 1877-1878 Russo-Ouoman War on the Muslims of Bulgaria,” *History Studies*, Jil. 13, 153-170.

Popek, K. (2018), “The Bulgarian Migrations and the End of Ottoman Rule in Bulgaria (1878–1900),” *Historijski zbornik*, Jil. 71, Bil. 1, 45-49.

Popek, K. (2021), “Liberation and exile: The fate of civilians during the Russo-Turkish War of 1877–1878 in Bulgarian and Turkish Historiography,” *Prace Historyczne*, Jil. 148, Bil. 3, 515-533.

Sluglett, P., Yavuz, M. H. (pnyt.) (2011), *War and Diplomacy: The Russo-Turkish War of 1877-1878 and the Treaty of Berlin (Utah Series in Middle East Studies)*, United States: University of Utah Press.